

ABLONCZY LÁSZLÓ

*Vízkereszt vagy amit nem akarunk**múlt-iratokkal*

„Mint májusi szél, hajnal hirdetője,
 amelyben édes zamat áramolna,
 fű és virág szagából összeszöve:
 lágy szél itt úgy csapott homlokomra,
 és érzém a Tollat legyezni, melynek
 mintha ambróziás illatja volna;
 s hallám a szót: »Boldog ki oly kegyelmet
 nyert az Égtől, hogy túlon túl szívéhez
 a jó Ízek szerelme nem közelghet,
 és mindig csak az igazságra éhez!«”

(Dante: *Isteni színjáték – Purgatórium, 24. ének*)

* * *

„...sok külön csapást nem tudunk egy sorsnak látni,
 mint ilyet sorsunkba foglalni.”

(Németh László)

Tisztelt Szerkesztőség!

Köszönöm megtisztelő kérésüket, hogy szólnék hozzá a társadalmi változások örvényében a magyar kultúra és az irodalom kérdéséhez. Vagyis: „a fülkékben lezajlott forradalom” nyomán a szellemi-művészeti életben is remélhetünk-e változást? Esendő és koros állampolgárként sokféle forradalmat megéltem. Születésem után néhány nappal, 1945 novemberében a bolsevik pártot a mostihoz hasonlóan elpotyolták. Rajk László és társasága azonnapi megkezdte a politikai rendőrség szervezését, s hogy a szovjet csapatokkal rettegő testvériségben működtek, a „demokratikus átmentről” csak gunyorosan beszélhetünk. Alig tíz esztendővel később, a világot rengető '56-os, forradalmi napokban és a megtorlás esztendőiben eszméltem igazi értelmére annak, hogy Petőfi szabadságragaszkodásában nem alkudott. Aztán évtizedeken át megéltem a „hétköznapi forradalmát”, ilyenképpen a krumplit kevesellve háborogtam a debreceni Arany Bikában, s jobb esetben, önvigasztalásként is, színházban néztem Illyés Gyula Dózsa-variációit vagy az *Ítélet* című filmet. És ámulhattam az eizensteini montázs varázslatán, miszerint az orosz sorozatvetőkhöz vágott gyertyás képeket a '45-ös évhez kellett illeszteni, holott a *Tízezer nap* alkotói a Forradalom néma képi asszociációjának komponálták. „Forradalom a szavazófülkékben?”... – jómagam nem fülkékben szavaztam. Függyöny mögötti színjátékot? Üres a tér; összeomlott a demokráciakulissza, X-eimet nem a kortesáriák nyomatékolták, hanem a szenzonvégi állapotába züllesztett ország. „Forradalom?” Hűlő dalom. A magyarság hazává emelésének földi, vagyis politikai és intézményes esélye nagyot változott, de a gazdaság, a pénzügyi helyzet fordítására, és a tisztesség megőrzésének reményében, a társadalommal együttérző kormányzásra erős jelek érzékelhetők.

A tanügy rendezésére is, ha az egyszer már megbukott, négy év alatt egy napot külföldön időző, ám a bolognai rendszert elvtelenül jóváhagyó politikus hiúságát és szívós ellenműveleteit feladná, de nem lankad. „Forradalom?” Ha a nemzeti együttműködés a minőségtől független nemzedék(ek) leváltásának politikája is, az a társadalmi bizalomhiánynak olyan mértékű jele, amely hitelvesztést és fölösleges politikai kopást is ígér. Tehetséges, alkalmas ifjak mellett sodródnak a hitvány ismerősök, utóbb már ki-kiderül: érdekeltégterhesek és alkalmatlanok, akik csak szédelegnek a megbízatásban, és persze hullámszám a szimatos ügyeskedők is. Valós és színlelt megbízhatók, udvarnoki alázatosak, noha egy hatalom akkor mutatja erejét, ha az ellenvéleményeket is mosollyal és tanulságra hajlamosan fogadja. Láncki András évekkal ezelőtt figyelmeztetett erre: „»mindenki gyanús, aki negyven fölötti«. Házi használatra jó, de több hátránnyal jár, mint az e nézet képviselői gondolnák.” A bizalomvesztés pedig máris mutatkozik – épp a szellemi élet területén. „A történelmi tél itt füttyül immár” – írta több mint négy évtizede Weöres Sándor a XXI. század felirataként. Kis nép örökös sorsa: folytatólagos a történelmi tél, és örökös a füttyülés is, legfönnebb a szélirányok és az okok módosulnak. Alább zúzmarás táviratok formán észleletek következnek; az elmúlt hónapok kulturális-szemlelmi történetei arról a léghőorról, melyek a moccsatlanság, ilyenképpen a további hűlés veszély-jelei. Még a hűdést megelőző, abszurdoid stádium ez, mert a hűdés: már a változatlanság.

Sajnálatos: a múlt évi csillaglás igazolódott: már bakon ülnek a kis- és nagy göncöl fuvarosai. Hogy merre hajtják az égi szekeret, erről is tudósít néhány töredék. Mert a bethelemi csillag a vízkereszti Háromkirályokat vezeti Betlehembe... Tisztelettel:

Ablonczy László
nyugdíjas

Húsz év

MADARAS - KANTÁTA

(Gyűlölet passió – *Világhírre hangolt folytatólagos hangverseny Budapestről Bécsig és Párizsig, Berlinton Hamburgig. Előadja: az Ávós-veteránok, továbbá a gyermekek és a filozófusokkal egyesült művészbarátok vegyes kara*)

Előhang: 1987: „Lakihegyen összegyűltek a nacionalisták” (The New York Times, szeptember 29).

1990: Nacionalizmus, Horthy-fasizmus, antiszemitizmus, Nappali Hold...! – a fasizmus fokozódik!

1998: Diktatúra, rasszizmus: zámolyi romák!; a Szent Korona az Országházban – a fasizmus egyre fokozódik!

2010: Összeomlóban a demokrácia, homofóbia, cigányüldözés, rasszizmus, hitleri államvezetés – immár Göbbels és a nácizmus ideje közelg! Ébredj Nagyvilág!

(1. Néhány mondat a Gyűlölet zsarnokságáról: Tamási Áron 1964. január 1-jén a Himnusz történelmi látomásán tűnődve írta: „Egy ilyen kis hazát szeretni is kell, mert különben sírva fakad.” (Hatvannégy elindul).

2. *Illyés Gyula Egy mondatának parafrázisa: Most is ő mondja meg, ki vagy.*

3. *Páskándi Géza: „Gyógyítható-e az idült gyűlölet? Kívülről, idegen orvos kezétől aligha. Orvos kell a családba! Házi orvos. Csakis belső gyógyítók és gyógymódok” – A ránk testált gyűlöletről – 1991.*

4. *A bitelességről pedig: a kórus egyik szólóéneke, az éber demokrata a délvidéki háborúban a mostari hidat elpusztító, Dubrovnikot lövő és pogromvezénylő szerb diktátor jogos háborújáról dallott, de kómában aludt a 2006. október 23-ai bestialitások idején. És mindannyiszor hallgatott határon túli honfitársaink sérelmeinek, üldöztetéseinek tényeiről.*

5. *„A bűnt, a csalást megértem. De a csalást szavakban?... Aki ugyanis a szavakban csal, nem az életét sikkasztja, sinkófálja el, hanem a vallomás lehetőségét, azt a pillanatot, amiben még a vesztőhely is kisimulhat, mint egy szeretett arc, amikor megbékélt álomba hajol” (Pillinszky János: Könyörgés a csalókért).*

6. *Szabó Zoltán szerint: a baza jóakarátú emberek gyülekezetét jelenti. De meddig tartható fenn a honfitársi érzület a rosszakaratúakkal? A folytonosan szított rágalom és provokáció egyszer csak átszakíthatja a medret. De még akkor is önfegyelmet?! – mert épp ezért a fáradhatatlan áriázás, amely ha nem asszociálna rémidőket, már a verbalitás paródiájába fordulna. Szabó Zoltán erről még nem beszélt, de cselekedett: nemcsak a Rákosi-diktatúra politikai hitványsága és szellemi silánysága elől, hanem a rosszakaratú, vagyis gyűlölködők egyre növekvő gyűlevész-csapatától is menekült 1949 nyarán, amikor elhatározta Párizsban, hogy nem tér baza. A rosszakaratúak, a lankadatlan hazapiszkolók pedig maradtak).*

M É D I A A B S Z U R D O K

1. *„Magyarországon megszűnt a sajtószabadság!” – 2011. január 3-án huszonhat idegen nyelven is tudatja a Népszabadság az első oldalon. Amelynek cégéresei Rényi Péter, E. Fehér Pál stb. vezetésével gyalázta a forradalmat, éljenezte a törvénytelen kivégzéseket; programosan piszkolta önbecsünket és a pártidiktatúra propagandalapja volt évtizedeken át. És hazudik most is.*

(„S míg köröttünk dübét fortyogja egy ország, / kacsintasz egyet s bosszú karodat fölvetve / megadod a bangot, a vezérlőt, melyben / mint tányéron a kés sikolt a hazugság...” – Illyés Gyula: A hírlapíró. Weöres Sándor: Majomország: „Majomvacsoraemléktől / zúg a majomreterát, majombakák menetelnek / jobbra át és balra át. / Réműletes majomarcot / vágnak majomkatonák, / majomkézbe majomfegyver; / a majmoké a világ.”)

2. *A Zongoraművész, világpolgár egykor hazánkfia később osztrák, most éppen brit állampolgár Firenzéből közli a nagyvilággal: Magyarország méltatlan az EU-elnökségre; egyébiránt rasszizmus, gyűlölet stb.; lásd a főntebbi dalárda számait. Amikor magyar állampolgárként Zongoraművész a főiskolára járt Budapesten, és földrészekén át koncertezett, elfelejtette tudósítani a világ polgárságát: gyarmatosított, szabadsághiányos országból érkezett. (Lengyel Menyhbért amerikai emigrációjában írta naplójába 1938-ban: ha politikussait nem is kedveli, de: „A népet szeretem, a tájnak az atmoszféráját, mindenekfelett költőit, barátait. Azt nem lehet elvenni.” Ifj. Bartók Béla nemegyszer írta és mondta: 1940-ben apja nem emigrált az Egyesült Államokba, hanem koncertkörútra utazott, s a háború pokoljában nem térhetett haza. Bartók Béla évtizedeken át járta a világot, a hazáról, s napi politikájáról, elmarasztalóan soha nem nyilatkozott. Amerikában is többször faggatták, biába: „Az aktuális politikai kérdésekkel nem foglalkozom, de szeretném megérni, hogy Magyarország katasztrófa nélkül ússza meg e rendkívüli súlyos*

időket. Kívánom, hogy a magyar nép tökéletesen szabad legyen, és az új világban találja meg az őt megillető, igazságos helyen” – mondta az Amerikai Magyar Népszavának 1942. november 5-én. Ha párt, akkor Dózsa pártján van, mondta másutt. Nagybetegesen tervezte hazatérését – ha a szovjet csapatok kivonulnak az országból. Özvegye beszélte el: férje, Remenyik Zsigmond Pen-megbízása folytán járt Amerikában, marasztalták, de hazatért, a háború uszadékos hónapjaiban mentette a zsidókat, akik az új világ érkezésével a nyomorúságban élő írónak nemhogy nem segítettek, de nem is köszöntek neki az utcán.)

IGAZODÓMŰVÉSZEK – PANOPTIKUM

Igazodó – 1994 tavaszán, a választások közelében felhívott egy fővárosi színház direktora: „Hova igazodjon” – kérdezte. Sehova máshoz, csak magadhoz! – feleltem, mire hőkönetében letette a készüléket. Azóta se beszélünk. Fáradhatatlan: nemrégiben Kos-suth-díjassá avatták. Örökös bámulatom a szellem transzvesztitáinak.

Jakubinus-barát: egyházi iskolából érkezett, lelkes éber, tehetséges rendezői munkásságát gyakorolva átváltozóművésszé emelkedett. Az elmúlt két évtizedben megvilágosodásának változatos stációin és köztéri szereplésin mulattunk. Majd írta silány publicisztikáit egykori párttársairól, bizonyára bolsevik múltjától való szabadulásának kényszeres igazolásaként. Most hetente csevely-barát a képernyőn: panyókára vetett kabátban, haját simítgatva lóbálja a füstölőt többségi, közhely zsúrnaligékkal változtatva a világot. Minap *Bánk bán*-rendezését néztem: az egykori művész műkedvelői színvonalra alacsonyult. Kikoptatta magát az időből és igényes alkotói képességéből is.

Vicsori: orcája plakáton; a mélyvasút lépcsője mellett sorozatban: függőkkel is ékesítve legújabb könyvét híreli. Közszereplő; a nap különböző szakában s változatos tévé-műsorokban önti a filmtörténeteket. Az Ó-időkben a kultuszminisztérium filmcenzora volt.

Mindenes: a tárca irodalmi osztályán találkoztam vele 1983-ban; pipás főnöke számonkérő beszélgetésére voltam hivatalos, s mellette inaskodott. Egyszer még megérintett távolból: egy a színe-művészetet dugványozási céllal is kedvelő újságíró-asszonyosság kérdezte: bemutatnánk-e az uraság darabját. „Mindent elolvastunk”, válaszoltam, „Hol a mű?” „Még nincs készen” – felelte a lelkes hölgyike. Jeleztem: előre, ismeretlen műre garanciát nem vállalok. Ebben maradtunk. Azóta kész a mű, vagyis a Mester; verset ír, lapot ad ki, irodalmi szervező, tudja, hogy mely Bank bán pártolását szerezze meg. Legutóbb feltűnt a képernyőn: sorozatban irodalmi műsort vezetett. A néma tanonc immár mesterfecsegővé érett. Dráma nincs, miért is volna. Hisz blüett az, amit Mindenes él. Önhergelt jópofasága betölti a mulatót: lám, az átváltozó művészet felszabadít, így semmi gátlás a produkcióban. Önfeledt boldogság tölti el, hogy a perc mámorának szemfényvesztője.

Önvalló: legújabb számát portréjával hírelte a hetilap, s belül egy hosszú beszélgetés: a különböző (szenny)csatornák kérdezőbiztosja megvallja: elhallgatott, félrehangolt, hamis kérdések kártyaművésze volt. Bocsánathoz már nincs elég bátorsága. Azt is olvasom, hogy a Színház- és Filmművészeti Egyetem rektorhelyettese. Hogy a közélet mutatványosa hogyan került a kényesen magára adó művészeti intézménybe? Morális kérdés, tehát illetlen. Amúgy pedig tekintsük játéknak a művészetet, ő pedig esténként a képernyőn művészien alakított, vagyis kábította nézők százezereit.

Dísz-zsoké: „Lacika ugat” – vélekedett egyetemista fiam, jó tizenöt éve, amikor a diákvezér naponta feltűnt a képernyőn. Azóta volt sportállamtitkár, aztán a 2006-os bukott vá-

lasztás (fél)esze; mostanság tévé-okos, de színészeket is menedzsel; egy helyütt tanársegéd, másutt adjunktus, teátrumi társaság titkára; a médiához különösen ért; tudományos dolgozatot írt a magyar légi közlekedés megújításáról. S hogy mire vállalkozik? Bármire. Mit tudhat a kultúráról? Semmit, hiszen ugatja. Tizenkilenc évesen disc-jockeyként kezdte, és immár muzsika nélkül, rózsaszín ingben folytatja a szót. Dumál és dumál, és ha szimatolja gazdája biztatását, csahol benne most is a bizalom. Lacika dísz-zsoké: bukása kizárt. Az új idők lemezlovasa.

(A hatvanas évek végén Amerigo Tot debreceni tárlata alkalmából találkozott a helyi értelmiséggel, s egyikük az alkotó és a hatalom viszonyáról kérdezte. A mester nyakán megigazította selyemsálját, s gúnyos mosollyal csak ennyit mondott: „Raffaello is befeküdt Gyula pápa ágyába, hogy gyönyörű freskóit elkészíthesse.” Ám, ha valaki nem Raffaello méretű? Illyés Gyula több változatban is értelmezi az önérvényesítés művészeit. „Nemzedék, mely csak önmagának él-bal: / persze, hogy élhet, bár nemzete hulltán! / Mint köröm és haj / elhaló hullán” – Nemzedéktelenekhez. „Egy kikötés. Töröld meg nyelvemet, / mielőtt itt nyalsz alfelet” – Egy táborot váltó ítéshöz. Szabadság!: törlés és bocsánatkérés nélkül üzemelnek az új világ rikkancsai.)

FALSTAFF AZ IVÓBAN

Előjött a Konyhából; tisztje immár vágyott hivatalába, az ivóba szólítja. Olykor. Ugyanis cimborái ritkán találják helyén, mert másutt is poharazza a szellem nedűjét. Jó bort mérnek Füreden és Párizsban és szerte a nagyvilágban. Ha szólni muszáj, tósztra emeli kupáját, és nyökögi a semmitmondást, mint a világhírű tenor Erkel-ragaszkodását dicsérgetve. Miről álmodik Falstaff? A windsori víg nőkről talán? Amelyben Bardolphot tanítja: „A csaposság jó mesterség: öreg kabátból új zeke lesz; lankadt inasból fürge csapos.” Aztán így utálkozik cimborájáról: „...túlságosan nyíltan űzte tolvajlásait; úgy lopott, ahogyan az ügyetlen énekes dalol: nem tartott mértéket.” Gyöngye pillanatában a Térdszalag-ivó (?), ívni vágyó lovagja esendő magamagát is megvallja, „...hogy azért megóvhassam becsületedet; én magam is, én, én, bal kéz felől hagyom olykor az istenfélelmet, és becsületedet a szükség mögé szorítva, kész vagyok cselet szőni, alakoskodni, mesterkedni...” Portáján pedig a tohonya moccanatlanság.

(Móricz Zsigmond 1926 áprilisában a Nemzeti Színház dolgában Petry Páltól, a kultusz-minisztérium államtitkárától kért kihallgatást a tisztelt Házban. A hivatalnok nyeglén viselkedett, mire Móricz a Pesti Hírlapba írt levélben szólította meg: „Uram, nem adok alkalmat rá, hogy az előszobában megvárakoztasson, és a szoboszlói embert eljåtssza nekem... A debreceni adoma szerint egy illuminált társaság megy kivilágos kivirradatkor, az utcán megszólítanak egy embert: »Mondja, bácsi, mi az az égen? A nap vagy még a hold?« Azt mondja rá az ember: »Nem tudom én, édes uram, nem idevalósi vagyok, hanem szoboszlói.« ...Uram! Én más-képpen képzelem el egy ország államférfiát. Én úgy képzelem, hogy itt mindenkinek össze kell fognia a magyar becsület és a magyar kultúra érdekében.”)

A NEMZETEGYESÍTŐ

Szép város Kolozsvár, ott laktak a Szamosnál... Mátyás kincses városa századok óta bőven termi az országmegújító szellemeket. Egy századdal ezelőtt arról a tájról Bethlen István,

Teleki Pál, gróf Bánffy Miklós érkezett az országos politikába. Tehetségük mellett tehetőségükkel is szolgálták a nemzetet. Kései trianoni hozadék ez is: egy kisebb hadosztály immár a székesfővárosban, s olyik változatos hivatásban Caragiale-figurák nívóján ügyeskedik, hazudik és tolvajtermészetét fényesíti... – s még tovább. Mikszáth Kálmán, Páskándi Géza, Örkény István galériájába illő figurák. Egyikük például a Filozófus: aki ugyan munkahelyére nem járt be, tudományos dolgozatát se készítette el, de méltánytalanságát világfelháborodássá harsonázta. Magyarán: munka nélkül százezreket zsebelt; a nemesi előjogok így változtak újkori aktivista-értelmiségi hitbizományyá. Egy másik: Fabulai, aki kolozsvári áttelepülését követően elébb álnéven, az 1989-ben életre hívott *Erdélyi Tudósítások*ban otthonmaradt honfitársainak sorsát értelmezte. A fordulat után képernyőre alkalmatlan lassúdad pöszögéssel csevejölcsként is tündökölt; s 1994-ben a varjas világ beköszöntével az állami tévé feldúlásának egyik esze volt. Nem tudható, hogy kincses-társa, Falstaff Duna-tévé megszüntetését javalló terve mennyiben Fabulai szüleménye is. Valamennyire bizonyára, mert újabb s életmű vállalkozása immár körvonalazza ezt. Fabulai ugyanis a Nagy Média Koncepció kidolgozója. Fabulairól, a média-Mikulásról, aki puttonyában hozta a Tervet, váratlanul(?), azonmódi fordulattal lehullt a vattaszakáll, és kiderült: Mátyás városában a szekuritáté besúgója volt. Pírfestéke ugyan aláfolylík orcáján, de nem pironkodik, lelke se rebben, és tagad. Valami média-felügyelőbizottságból ugyan repült, de megbánása nem veri fel lapításának csöndjét. Sebaj, új szakértői terep ígérkezik előtte. A belügyi törvény és a mágneses szalagok feldolgozása körül úgysis kérdések hullámzanak. Fabulai majd megfejti a titkokat, s előkészíti a Törvényt is. S majd kiderül: ő mindétig a román diktátor halotti toráért fáradozott, ilyenképpen a demokrácia örök szakértője.

Voltaképp a nemzetegyesítés példaembere.

(Ahogy e sötétségből felfejlő kolozsvári karriertörténetek villannak előttem, egyre erősebben Bajor Andorra gondolok. Három évenként útlevelet szerezve, nyári budapesti napjaiban csaknem minden délelőtt kedvesen benyitott a szerkesztőségi szobába. Szívesen jött, mert szeretettel fogadtuk, és jó kávét kapott. Elővette cigaretáját, nikotin sárgította ujjai közé szorította, rágyújtott, és azonmód helyzetünk elemzésébe kezdett. Bánatos tréfamesternek mondta Sütő András, s valóban: Bajor Bandi a hétköznapi erdélyi nyomorúságokat is oly játékos bölcséleti történetekké emelte írott és elbeszélte történeteiben, hogy folytonosan kacagtunk, hiszen egy kisvárosi bentesmester is a torreador egy változata. Bandikó változatosan adatolta a diktátor démoni esztétikáját is, miszerint a lenini alapon szervezett Barnum cirkuszba terelte az ország népét. „Mint rabszolgákat és lelkes tapsolókat, mint didergőket és táviratok hűségnyilatkozóit...” Olykor két oldalt aláhulló baját visszasimította, lelkes igennel újabb kávéra szavazott, s máris újragyújtotta tüzét, amit ő talán örök prometheuszi lángnak is tekintett. Ha javasoltam, hogy lázát egy kőbányaival hűtsük, örömmel kortyolt, olykor szemérmesen félrehajolva be-bekapott valami pilulát, és folytatta tündéri rémmeséit. De hogyan is jellemezhetném az ő kivételes és varázslatos írói és emberi lényét? Fantasztikus képek villannak elő...

1986 augusztusában zöldre váltott a lámpa az Oktogonon, amikor a Tiszatáj betiltásának történetébe kezdtem, de átkelésünk megakadt, mert Bandi megállt, kezével maga felé fordított, elsápadt arccal remegő hangon kiáltva kérdezte: „Most mondd meg, ki az az alávaló, szemét párthivatalnok, akinek levelet kell írnom!!? Az erdélyi magyarság legfontosabb lapját szüntetik meg...” – és itt Kádár Jánostól indítva magasztosra hangolt cifra jelzők következtek a magyar pártvezetés áruló mivoltára. Az autók innen is, onnan is indulni akartak, s mert mi álltunk a tilosban, a tűző napon megfagyott a forgalom, de Bandi észre se vette, nem moccan, nevet, neveket követelt! A dudakoncert se ébresztette felháborodásából, indulásra húztam karját, hogy

meneküljünk a dübödtre bangolt életveszélyből. Valósággal vonsoztam Bandit, mert ragaszkodott levelének címzettjeihez. Erőteljes gesztussal moccantottam, s csak átértünk, békés hazatérésére bivatkozva próbáltam eltéríteni szándékától, de jó ideig nem engedett, csak a bosszú séta helyzetelemzése enyhítette felháborodását. Az összefogás erejének reményes fordulatával hitegettem, mert lám: néhány bónapja heroikus ragaszkodása folytán az Advent tiltásának falát is sikerült áttörni a Nemzeti Színház kis csapatának! Meglásd, a Tiszatáj sorsa is jóra vált!

S valóban; éppen három év múlva, 1989 augusztusában bekövetkezett a fordulat, s Bandi most telefonon jelezte érkezését. Kelet-Berlinből átutazóban időzik Pesten, így biztosabban kapott útlevelet, de kérte: én menjek a Maros utcai vendégházba, mert ő valósággal járásképtelen. Hiába keresem, nem találok annak a több órás beszélgetésnek a felvételét, amely felidézné együttlétiünk részleteit. De talán így jobb is, mert a legfontosabb pillanatok élesebben villannak elő. Emlékszünk: a román diktatúra tébolyos végórát élte, s annyi ismerős, író-társ sorsát említve kérdeztem: nem kísérti-e az áttelepülés? Akár a körüti keresztveződésben, Bandi a felháborodás zubatagát öntöttem rám: lépcsőházukban lakik a magyar konzuli főember, s naponta látja, hogy bonfitársai értékes képekkel s mindenféle ajándékkal a kezükben csengetnek és kopogtatnak, hogy a Magyar Népköztársaság képviselője áttelepülésük kérelmét szíveskedjen már előbbre sorolni! Botrányos, botrányos! Erkölcstelen a magyar politika! Hogy a magyar a magyar nyomorúságával így visszaéljen! Korrupt banda! – sisteregte Bandi, s ha még tudta volna, hogy az illető a belügy spiclije is volt! – gondolom tovább évtizedek múltán. Marad, mert másként nem tehet, bivatkozott íróbarátjának, Sütő Andrásnak a röpiratára, melyet nem sokkal korábban messze hangzó üzenetként Sinkovits Imre olvasott fel a Magyar Rádióban. Ültében is mankójával kaszált: marad a testi-lelki nyomorúságban, de köszöni a Magyar Népköztársaság szívességéből nem kér. Zavartan hallgattam, sejtve, hogy újabb lobot vet Bandi barátom, amikor tudatom vele: minthogy számtalan kis és nagy csomagját feleségével ketten se győzzük, hivatalos kocsival fuvarozzuk a pályaudvarra. „Ezektől semmit el ne fogadok” – rikkantotta Bandi, s már ajka is babosodott, s tehetetlen voltát feledve harci tiltakozással forgatta mankóját. Hosszas győzködésiinkre Bandi nagyvőgre engedett, talán ama érvennek, hogy a kocsit tekintse a rossz lelkiismeretű hivatalosság bűnbocsánati gesztusának. Feleségével hordtuk le a poggyászt, majd bicegő-tántorgó, szökkeni akaró mozdulatait igazgattuk a lejutásban. A szőlőföld-láger felé induló Balt-Orientre a csomagokat követően őt is felsegítettem. Kedves, emberi tisztesség dolgában kérlelhetetlen drága barátomat akkor ölelhettem meg utoljára. Már Strasbourgban ért a hír; hogy 1991. január 24-én a debreceni kórházban súlyos betegségben elhunyt. Húsz éve éppen, s húsz esztendeje Bajor Bandi Cluj-Napocának is bű fiaként nyugtalanít. Úgy látom őt ma is, miként a Nyugati pályaudvaron a hazainduló vonat lépcsőjén felfelé vonsozolja magát, s két mankóját széttárva, mint-ha a röpdülés igyekezetében gyötrődne: soha nem alantra, mindig fölfelé szárnyalva – mankóval is! Kézbe veszem gyűjteményes kötetét, s egy töredezett, sárgálló Magyar Nemzet 1989. szeptember 30-ai száma hull ki, benne Bandinak Márton Áron emlékezetére írott verse. Ebben szól a Példaemberről: „viselni tudta a rá bízott igazság és a rá mért igazságtalanság súlyát / mert az élet terhet nem az ember vállá viseli / hanem a hit ereje”. Ha Bandival ma sétálnék a pesti körúton a keresztveződésben, a forgalom bedugulna alighanem egész napra. Nyugodj nyugtalanságodban is drága Bandikó!

BÉLA BÁCSI ÉS ÁRNYAI

Kivágta a tuttit a Kádár-kormány hírhedett belügyminisztere, amikor portréfilmjében az alkotók, Skrabski Fruzsina és Novák Tamás sarokba szorították: az ügyészség

és a bíróság függetlenségére hogyan hivatkozhat, hiszen itt voltak a szovjet csapatok?! „Igen, az erősebb kutya baszik” – ennyi Biszku elvtársnak az igazságszolgáltatás és a szabadság körében gyakorolt életeszményéről. Jámbor néző s egy s mást megélt polgár az elmúlt évtizedekből nem is csodálkozik azon, hogy Biszku Béla soha nem áll bíróság elé. S ha mégis, Strasbourgban felmentik, hiszen karácsonyi ünnepi üzenetként közölte az Európai Bizottság: a holocaust és a kommunista népirtás nem tekinthető azonos bestialitásnak. Ez idő szerint bizonyos: Béla bácsi nemzetközi menedéket és jogot élvez, fölösleges hát itthon fáradozni.

Azért a tények folyamatos és tudományos feltárása talán mégse esik anatómia alá. Mégha az államtitkár dilettáns mód közölte a politika hajlandóságát: minden anyagot a nagyerdemű elé tárnak, és az érintettek hazavihetik! Képtelenség. Életében látott-e egy jelentést is, hiszen nevek sokasága szerepel egy-egy oldalon. Nem ismeri a törvényeket se, a múlt tisztázásában a levéltár széthordása volna kormányprogram? – anynyi között az idiotizmus kísérti a szónokot, akár a magas elnöki hivatal irodájának nyelvészeti közleményeit. Ám alantra is tekintsünk. Szorgalmasan dolgoznak Béla bácsi árnyai olyanformán is, hogy az új anyagok, könyvek megjelenését nehezítik. Gyávaságból, rettegett érintettség folytán, netán családi hagyományból? Ki tudja, mily sugallatok vezetnek az akadékoskodókat. Kedves városom belügyi-szellemi alvilágát feltáró monográfia sorsa is jelzi ezt. Amelynek kiváló kézírata hónapok óta köröz szakértőknek mondott cenzor-ambíciókkal fűtött „tudományos” körében. Egyikük az intézmény könyvtára párttitkárának lánya, a másik: egykori kiváló professzorom gyáva sarja. A múlt hálója lám, átszővi mindennapi életünket is.

Milyen virágos a város! Igényes folyóirata ugyan minap megszűnt különösebb bejelentés nélkül, főszerkesztőjét találkozóra se érdemesítették, ám stadionja épül, és az új villamosvonal is – mint a ország emelkedésében. Miközben a békés népfrontosság illatoz: az egykori Beszervező, aki, akadémikus barátomat pisztollyal is fenyegette, az újságból virágbarátként ismerszik meg a polgárok előtt. Megúsza a pokoljárását, nem úgy, mint nevében elődje, az apostoli Pál a Damaszkuszi úton. Már-már idill – a nemzeti együttműködés egyik változata. Lám, Béla bácsi köpönyege alól szellem-inasai változatos alakban számolatlanul jönnek elő, és savas vízzel locsolják a demokrácia kertjét. Ilyenképpen a pisztolyos jó öreg, Pál Berci bácsi lehet még a virágkarnevál zsűrijének elnöke is. (Illyés Gyula: Lelki tisztulónak: „*Mint macska, elkaparva piszkát, így készítsünk mi is hát / új helyzetet? »Korszerű tisztát?!»*”)

NEMZETI - M U L A T Ó

János vitéz prosztó-modernben: Iluskát dugják a Soroksári úti műintézményben. Vélhető: Petőfi Sándor, Heltai Jenő, Bakonyi Károly és Kacsóh Pongrác nem így gondolta.

(*Ady Endre: „Életünk érdekes vegyülése a Balkánnak és Amerikának. Az egységes társadalomtól távolabb vagyunk, mint valaha. Politikai becceink megölik az irodalmat és művészetet. Itt tehát meg kell születnie az európai Kairónak. Vidám hely lesz. Még talán abban is hasonló Kairóhoz, hogy az Operánk emelkedik. Az angliusz, a berlini, a francia, ki pár napot itt lumpol, egy komolyabb estéjén esetleg igen jó Wagner-előadást is élvezhet az európai Kairóban. Ha csak valami nagy megújulás nem jó, így lesz”* – Európa Kairója, 1905.)

A Széchenyi-év múltán

AZONNALI KÉRDÉS

Tisztelt Ház! Tisztelt Félház, Tisztelt Üresház!

150 éve, hogy Széchenyi István Döblingben végzett magával. Szellemi hagyatéka és neve felmérhetetlen és folytonos hivatkozás: Duna-szabályozás, lótenyésztés, Akadémia...; Széchenyi-díj, Széchenyi Társaság, Széchenyi Kör, Széchenyi bál;... – és egyéb neves műintézmények, szervezetek, könyvek, regények, színdarabok őrzik, éltetik nevét, munkásságát, sorsának drámáját. Tudván, hogy 2011-ben a második Széchenyi-kártya is a honi gazdaság élénkítését van hivatva szolgálni, tisztelettel kérdezem: kisvállalkozóként pályázhat-e valaki ama nemes elgondolással, hogy Németh László *Széchenyi* című drámáját, ha megkésetten is, színre segítse? A 2010-es esztendőben ugyanis nem volt illetékes hivatal, szervezet, amely Bánk bán, Lear király s több száz szerep kiváló alakítójának, a Nemzeti Színház művészenek, aki az 2010-es esztendőben már statisztának odavetett mondatokra érdemesült, Blaskó Péternek a főszereplésével támogatta volna az alternatív vállalkozást. Most ott tartunk, hogy Illyés Gyula, Tamási Áron, Németh László, Páskándi Géza és tovább... tekinthető kuratóriumfosztott alternatívának.

(Weöres Sándor: „A döblingi bolondházban / futkos a gróf egymagában, / csörgősipka a fejében, / betvenbét tör a szívében” – Széchenyi. Németh László: „...közgazdasági reformok a lelkek reformja nélkül: visszájára sülnek el... Az élet szeret önmagához hasonlítani, s hiába színleljük közgazdaságunkkal, hogy megújbodunk, ha az élet nem változott meg, az újjászületés ugyanaz lesz, ami rothadás volt.”)

(F)ALTERNATÍV

Fogalmak tébolyos üresedése nemcsak a politikában, a művészetben is. Alternatív – valamikor a hivatalos ellenében az új hang, stílus kísérletét, keresését jelentette. Manapság pincében, garázsban és állami intézményben is az „alternatív” dühöng, amely divatszzerűen az eszménytelenség, az idiotizmus változatos káprázatát is jelenti. Klasszikusok és maiak, szennyes dialógusok kíséretében, az onanizálás, az egynemű szerelem körítésében, mint öntörvényű látomások, fáradhatatlan leleménnyel láthatók emberi voltunk megváltására. Egy füledt, belterjes technológia művezetői uralják a színi világot, amelynek ítélkező céhe is alighanem azért leli gyönyörét benne, mert már mindenbe belefáradt, kimerült a zsöllyében, és főképpen unja magamagát. Az alternatív mágikus potencia izgatószer; szagértők maffiája diktálja a kizárólagos önüdvözítést. Maszturbáló műhelyek – állampénzen. Másként szólva: „kortársi” művészet hajszája. De ki és mi a Kortárs, kedves kartársak? Amikor például Harag György harminc esztendeje Kisfaludy-játékot rendezett, nem avatta-e modernné a drámaíró Kisfaludy Károlyt? Harag ihlete: „Kortársi” poétikus látomás, mert a színház neki örök sorsjátékot jelentett. Mostanság a „Kortárs”-ság: a másság, ami gyakran az idiotizmus fedőneve. Ki elemzi, a köznek mennyibe kerül az adófizető pénzéből egy zsöllye, amelynek teátrum-illetelmhelyén a nagyérdemű talán a színpadinál nagyobb élvezetet élhet meg? (*„Őszegyűrnek mocskot-pocskot, / hét nap alatt művök készen, / torony épül serblijükben, / Így majmolják teremtesem”* – Weöres Sándor: *A részeg ördög*). Valamikor az alternatív megélhetési kockázatot is jelentett. Most az állam kötelessége a „művészi kísérletnek” pályázott idétlenkedés támogatása. Ugyan miért? Mert félnek a hangoskodók tiltakozásától. Ne féljenek, merjenek bátran

dönteni. A kérdés drámai, mert kollektív érvényességű: a Rontás szellemét legyűrheti-e az újjászületés teremtő Gondolata? Előttem egy idézhetetlen idétlenség: a Magas Kuratórium (pontosabban: „a szakértőkből álló szakmai értékelő bizottság”) 2010. augusztusi értesítése, amit majd újabb levélváltások nyomán az ágazatok jámbor élembere, majd államtitkára is megerősített. A magyartalan izzadmány siketségeinek idézését mellőzve, a lényeg: a Térszínház együttese a 2010-es esztendőre nem méltó a támogatásra. Tényekkel nem érvelnek, homályosan pontszámra igen, de, hogy az miként alakult, az már a titkosítás körébe tartozik. Egyébiránt a díszes szagértői társaság nem ismeri az együttes működését sem; közülük egy ítélelhező négy esztendeje látott előadást a Térszínházban. Jómagam éppen negyven esztendeje – az elsőt.

*(Új idők régi dala: a Térszínház vezetőjével előbb csak röhögjük a hivatali fogalmazás idiotizmusát. Negyven esztendeje Csepelen a Befed ez a kék ég... című régi magyar est bemutatóját a szakszervezet élasszonya tiltotta be, végül sikerült megmenteni az előadást. Aztán bujdosásuk kezdődött, de teremtő-közösségi akarásuk bárminő belügyi, hivatali, pénzügyi hadműveletet túl élt, s több mint negyedszázada a Zichy Kastélyban dolgoznak. Legutóbb tíz éve, ingatlangyanús spekuláció folytán a mostani főpolgármester akarta őket kilakoltatni, de aztán volt erő megbököltesére; maradtak és játszanak azóta is. Évente 150–180 este, ebből 110 előadás Óbudán látható, mert járják a vidéket és a Kárpát-medence magyar térségeit. Karácsony előtt a vörös iszaptól szenvedett Tüskevár templomában betlehemeztek. Repertoárjuk? Egy eleven nemzeti színházra való gondolatot képvisel a kis társulat: Szophoklész Antigonéja és Bornemisza Magyar Electrája mellett Páskándi Géza Vigéce, Molière, Beckett, Ionesco és Weöres Sándor darabjai, Hervay Gizella verseiből összeállított est továbbá a fiatalok, a holnap nézőinek szellemi-lelki építésének jegyében: székely, bukovinai mesék, gyermekelőadások, beavató játékok, cselekvő darabelemzések, színházi beszélgetések szerepelnek a repertoárban. S most erre nincs szükség. „És ezek még szájukra veszik az Isten és a Haza nevét!” – színházi barátom kacaja már-már keserves jajkiáltásra vált. Kétségbeesésében már Falstaffnál is járt, aki továbbpasszolta, aztán a gépezet darálta – a semmit. Mert a SZAG-MA döntött. A nemzeti együttműködés jegyében. Bizonyára, ha Shakespeare tragédiájában Júliát is fiú játszáná, és a két viszálykodó család bacchanáliában békülne meg, már távlatos megújulást ígérne a Térszínház élete. A képtelenség mosti állapotában tehát: az „alternatív” valóságos jelentése éppen az, ha egy előadás emberi és nemzeti voltunk értékeit közösségi-szakraális mélységgel közelíti meg. **Folytonos fesztiválózás, farsangolások országos kábulatában a nemzeti kultúra programos felszámolása változatlanul zajlik.** Ugyan még dolgozik a kis társulat; a vajdasági rettenetek színpadi megjelenítésére készülnek. De távlatuk: a távlattalan nincstelenség, szinte bizonyos: egy kis szellemsziget atlantiszi mélységbe merül Óbudán. Németb László írja: „Sok kis sziget kell, nemcsak az írófélék közt, de lefelé minden tájon és minden osztályban, amely mint egy-egy magára hagyott Magyarország, akkor is az egészet védi, s az egészet igyekszik kiteljesíteni, ha fölötte nincs, ami összekösse.” Nincs, ami összeköt. Már a heroizmusban sincs remény. Weöres Sándor: „A kultúra statikus, nyugodt, nem intézményesíthető; az izgó-mozgó mai ember mennél többet ugrál körülötte, annál jobban széttaossa. Mennél inkább »szívén viseli« a kultúrát, annál inkább látszik, hogy semmi érzéke sincs hozzá...”)*

TALPIG KÖBEN ÉS WASS-BAN

Egy hön-nemzeti felhívása: „Minden polgári polgármesterek, minden polgári szövetségek, minden polgári polgárok, minden polgári-református atyafiak! A kerületben, a vá-

rosban, a faluban, Tiszán innen és a Maroson túl, könyvtárban, fészerben, templomkertben kőből, márványból, táblából, vasból, kopjafából, előadóestekből stb. emléket Wass Albertnek! Wass Albert távozott, de a kő marad! Wass-nemzet vagyunk!”

(Wass Albert: a nemzeti kulturális együttműködés maximuma. Amúgy pedig: a dicséretes ragaszkodás mellett, a kényelmes ámitás divatja, arányzavar, a félműveltség nemzetmentés-kábulata, olvasói retardáltság, jámbor igyekezet – a szellemi sebesültség, az igénybiányos lelkiség szimptomája. „A magyar bivalytermészet; kell mögé egy bot, amely ha pocolyájában elfeküdte, belebökjön” – írja Németh László, aki képét nem élteti tovább. Mert bökés után a bivaly néhány lép, aztán újra elterül. Folyamatos baladás helyett a langyos vízi nyújtózás kellemesebb. Wass Albertnek több mint harminc emlékműve áll, és hány Reményik Sándornak, Kuncz Aladárnak, Dsida Jenőnek, Kemény Jánosnak, Bánffy Miklósnak? Összesen tíz is aligha. Sorsukkal pedig nem kevésbé szenvedték magyarságukat, erdélyi voltukat, és semmivel se gyöngébb, sőt külön művekben jajdították szétaraboltságunk XX. századi fájdalmát. És a legtöbb kulturális farsangolást Wass Albert jegyében hirdetik meg. 2010. május 25-én a marosvásárhelyi Kultúrpalota oldalában működő Aranka György könyvesboltban polcnyi Wass Albert művet kínáltak eladásra. Ám egyetlen Tamási, Páskándi, Cs. Szabó László és Sütő András művet sem árultak a „Magyarság Házában”, ahogyan Ady nevezte Bernárdy György polgármester úr szellemotthonát. És azt is írta Ady e Házzól: „Ez lesz, ha a sors úgy akarja, a magyar menedék, dús és takaró. Itt fogjuk őrizni magunkat mi, magyarok, kik egymás ellen annyit vétetünk.” Kilépvén a boltból feltekintek a városházára: buszonegy esztendeje innen beszélt Vásárhely magyar és román lakosságához Sütő András, aki éppen három hónap múlva a központilag vezérelt bestialitás áldozata lett. Piszkolása már életében megkezdődött A hét díszes másként gondolkodó hölgyikéjének hadvezetésével. A Budapestről pénzelt lap megérdemelte sorsát, megszánt. De a mérég, rágalmak és szennyes szavak híján is tovább hat: a közömbös színházak, a műfogyatékos boltok, Szabó Zoltán kifejezésével, a Központi Gyűlöldé igazolja.)

MAGYAR FILM, 2010

Kész a leltár: nyolcmilliárd adósság és 120 ezer néző – szeptember 30-ig. Néhány politikai és gazdasági bűnöző társaság ügyeit ilyen-amolyan fokon már vizsgálják. A művészet más: a belterjesek alkotóközössége rezervátumban él, hiszen a világfesztiválok örökös ünnepeltjeit kritika nem érheti, mert őket nem a mucsai haza, hanem a nagyvilág igazolja. (A 85. születésnapjához közelítő A. Wajda Pan Tadeuszát és Katyóját milliók látták Lengyelországban. Nálunk semmi jel, hogy a trianoni ország, a töredékes baza visszaszerzésének és újraszervezésének, avagy a felvidéki magyarság kitelepítésének drámáját játékfilmek feltárják megmutassák. Olyan klasszikus adaptációt pedig különösen nem is remélhetünk, mint Móríc Erdélye. Dézsy Zoltán filmje nyomorúságos engedményekkel készült, csaknem némaság kíséri, ha mégis, pökhendi bevezető ajánlja, mint a királyi adó év végi adásában. Mert mai Rontás ez: gyanússá tenni az alkotás hiteletét, aki épp a múlt Rontását idézi meg. A dokumentumfilm-tervek javát se tudták leforgatni szegénység folytán, de éveken át játékfilmekre egymásnak szavazták a hiteleket. Wajda életművének esszenciája: az érzések nem kozmopoliták, s a filmkészítés: „Értetővé tenni az idegenek számára, közben a lengyelek szívét is megörvendeztetni, a mi életünkől és múltunkból vett képekkel indítani meg az idegenek képzeletét, átlépni a bűvös kört, ugyanakkor a lengyel ügyek körül forogni benne.” Igény a társadalmi vitára, mondja Wajda; nálunk Sára Sándor nemzedékével elmúlt ez az igény, de kimúltak a nézők is.)

E G Y E S Ű L A N E M Z E T

A DUNA MEDRE. Bár a gólyák elmentek, de Magyar Média rádiókat, tévéket, újságokat járva, ha kényesnek érezte a kérdést, és tehette, kihúzta és háborgott – és egész őszön kelepelte: a Duna Televízió a Kárpát-medence magyarságának televíziója. Potomság neki, hogy Sydneytől Los Angelesig és Tel-Avivtól Stockholmig sok tíz- és százezren élnek magyarok, akiknek szellemi köldökzsinórt jelent az égi csatorna – még akkor is, ha műdalok déli élvezetében merül ki ragaszkodásuk. Immár kezemben a *Tájékoztató a magyar közmédia átalakításáról* szóló, decemberben megjelent füzet, amely szellemi tervét tekintve igen lapos munkácska. A Duna tévé feladataként ez olvasható: „A csatorna célközönsége a Kárpát-medence magyar ajkú lakossága, beleértve természetesen Magyarországot is.” Ilyenképpen „természetesen” nem értendő „bele”, mert kilóg, a nagyvilág magyarsága. Provinciális láthatár, szűkös a meder, amikor a magyar kultúra más nyelveken is soha nem gondolt távlatosságban a nagyvilágba röptesse hírünket, és tudatosítsa értékeinket, jelenlétünket. Gondolom, talán az egyetemes magyarság, Bartók, Kodály, Illyés Gyula népe többet érdemelt volna, minthogy Magyar Média és Fabulai nívóján törvényesüljön a nemzet televíziójának holnapja.

ÖSSZEHAJLÓK MAGÁNYA. Őszelön a burgenlandi Felsőpulyán a világ huszon’ országa magyarságának képviselői találkoztak összehajlás végett, hogy változatos élet-tanulságok közepette nemzeti, történeti, tudományos, szervezeti kérdéseinkről eszmét cseréljen, és összehangolja törekvéseit. Hol van a hivatalos Magyarország? – kérdezték honfitársaink a kétnapos tanácskozáson. Jelen volt egy személy a magas elnöki kabinettől – néhány órára, majd továbbsietett, vélhetően másutt is fontosnak érezte magát a nemzetmegváltásban. Nem is három, egy a hivatali magyar igazság, miközben számolni se tudjuk, akiket naponta látunk-hallunk nyilatkozni a külhoni testvérügy megújulásáról. Dél-Amerikából és Skandináviából idejük volt napokra kiszakadni a mindennapi elfoglaltságból, s akiknek hivatala a nemzetegyesítés, órákra se autóztak Burgenlandba.

ÉBREDJ MAGYAR! Harsonás eseményt jelentett, hogy visszatér a MÁÉRT! – az intézményes nemzeti értekezlet. Miniszterelnök úr beszélt az ügy korfordító vortáról; működtek a felvevő masinák, nyilatkoztak az illetékesek, majd a médiumok elvonultak. S elkezdődött a valódi értekezlet; áradtak a beszámolók, az ajánlatok, a kérdések a mai és holnapi feladatokról. Jelenlevő beszélte el: megszegyenültek, mert a Főfelelős és államtitkára olykor vihorászott, alig-alig figyeltek. Így hát közeli és távoli magyarjaink inkább egymásnak beszéltek. Talán igaza volt püspök úrnak, aki, a bibliai tanítványokhoz hasonlatosan, jobbára aludott, amikor honfitársai az időszerű sorskérdések dolgairól tűnődtek. Tehette, elfáradt, mert már nyilatkozott sokfelé, a Názareti érkezésével pedig nem kellett számolnia. („*S még a Templomot se építettük föl*”, *panaszolta Németh László Adyval* [A szétszóródás előtt]. *Ady a vers mottójában Dániel prófétát idézi. Elkezdődött a templomepítés? Szlovákiai honfitársaink félelmét és a Kárpátaljai magyarság zavarát, erdélyi civódásokat észlelve inkább Illyés Gyula darabja merül fel előttem, a Dániel az övéi között, amely Adyra utalva, ironikusra is hangolja az önvádas Hiány álmát: nem sziklára és nem kőből, nem téglából, hanem a nádasban és paticsból épül ez a templom...*)

Í R Ó D A L O M – A R A V A T A L O N

Újévi első olvasmányomhoz kedvderítésként Shakespeare *Vízkeresztjét* is olvasgatom. Az akadémikus urak magyar irodalom történetei néven szerkesztett háromkötetes gyűjteményéről

rendezett tanácskozás anyaga megkésve került a kezembe, és forgatom órák óta. A mulasztások árján hüledezve William mester Bohóca vigasztal: „Ó, ész, el ne hagyj most! Segíts rajtam valami jó bolondsággal! Az okosok azt hiszik, nekik bőven van belőled, de gyakran hülyéknek bizonyulnak...” Ám az alapos tanulmányok megvilágítják, amit jómagam csak részletében észleltem, amely komoly kérdés: ez a trilógia a programosan átgondolt intézményes nemzethülyítés kórisméjének a látkönyve. A Vizsolyi Biblia fumigálásától példák százai igazolják: a „detronizáló indulat” nagyvállalkozása, amelyben Ady fontos sorsversei éppúgy semmisnek tekinthetők, mint Móricz Erdély-trilógiája, avagy Tamási Áron munkássága. Ám itt máris megálljunk! – mert a nihilesztika eredeti hülyesége dokumentálja magát. Móriczcal már tíz esztendeje is szórakozott a posztmodern társaság: a nagyhírű magyarok millennium parki tárlatán, írói volta igazolásaként, Goethe-fordítóként bukkant fel. Tamási Áronról csak annyit: *Ábele* új fordításban most jelent meg franciául, s készül novelláinak gyűjteménye is. S hogy drámái a modern misztériumjáték milyen fordulatos erejét jelentik a magyar színház történetének, arról akadémikuséknak fogalmuk sincs. Mert nem a képzeletükkel és szívükkel, hanem importált és izzadmányos teóriákkal szitálják át ezer év szellemteljesítményeit. Ilyenképpen Akadémikus úr látnoki volta teljes vakítás, hiszen már-már a nemzeti kultúra halálát vizionálja. Nem tudható, hogy agonizálásunk látéletét a bloomingtoni könyvtárból merítette, vagy másutt olvasta, de mindenképpen a vízkereszti hülyeség szimptomája. Egyetlen példát még: Szabó Magda munkásságát fumigálja az irodalomtörténeti sirató, ám művei folyamatosan jelennek meg a nagyvilágban, s halála előtt francia és olasz díjakban részesült, s olyan hírlapi lelkesedéstől kísérve, aminőt Kertész Imre se kapott a francia sajtóban. Hol igazolja hát a globalistát e provinciális esztétikai diktatúra? Sürgette az idő ezt a hadba szervezett kántálást, mert a teória hullafoltjai érzékelhetők – a tanulmánykötet tényszerű és pontos igazolása Akadémikus uramék végzetes időzavarban szállították a jegelt tetemet. Tehát: A játszma vége, másszunk a kukába, mint Beckett figurája. A Vízkereszt Bohóca azt is mondja: „Furcsa idők. Akinek van egy kis sütnivalója, annak olyan a beszéd, akár egy kecskebőr kesztyű: egy-kettőre fonákjára fordítja.” E rohanvást összehordott, gyakran névtelenített, sírfelirat-gyűjtemény nyomán kérdezhető: mire fordulnak vissza Akadémikus uramék? Avagy az Akadémia leépítésére szervezkednek? Aligha, mert az onnan utalt havi papanázs már síríg elterveztetett. S ha Széchenyi épületében nem is ravatalozzák fel az alkotókat, de a Farkasréti temető rezsijét is állja majd az intézmény. Ám azért még egy cinikus hangról a dübögő rögök hallatán. „Senkit nem akadályozhatnak meg abban, hogy írjanak, szerkesszenek egy másikat, egy másfélét” – hangzott el a tanácskozáson. Erre csak annyit: nyomorúságos állapotunkban mikor és ki ad újra százmillió forintot arra, hogy feltámassza az ezeresztendős legényt a ravatalon? Mert ez a trilógia hitelét és becsületét veszítette az irodalomtudománynak. Mindenesetre az örökléti irodalom képviselőjében a farkasréti díszőrségben ott áll majd Károly Gáspár, Arany János, Tamási Áron, Illyés Gyula, Páskándi Géza, Bartók Béla és mások, a Magyar Nemzet Akadémiájának örökös tagjai.

(Márkus Béla változatos példákkal szolgál: micsoda valós[?] színlelt[?] vagy eltervelt[?] kor-siketséggel is dolgozott az irodalmi társaság. A mániákus Illyés-viszolyra egyetlen dokumentumot, s egyben a kor és az alkotó drámájának mélyébe is világítva. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának „Ellenállók” dossziéjában [3.1.5. O-11803/4] 1960. április 22-ei anyaga feltárja az 1957-es írók aláírásának Illyésre vonatkozó eseménysorát. Illyés Gyulát idézi a jelentés, s mint értesülünk, a nyilatkozat megszületését „lelki és szinte fizikai kényszerek” előzték meg. „Naponta nyúztak, Aczélékkal hetente többször is tárgyaltam. Sőt, Kádárral sze-

mélyes levélváltását is eszközöltem ez ügyben. Magyarul mondták: »tessék letenni a garast!« Nem, nem és nem engedtem. Hosszú viták voltak arról, ha mégis nyilatkoznék, akkor milyen formában, hol jelenjen meg.” Egy Gyöngyösi nevű újságíró kereste fel az író, s beszélgettek. Másnap visszatért a kézirattal: „Iszonyatos becstelen, aljas disznóság volt! Egyáltalában nem olyan, mint amit előző nap megbeszéltünk. Olyan volt, mint egy népgyűlésen Marosán beszélne, és dicsérte volna a Kádár-kormányt. Keresztül-kasul buzigáltam, őrjöngve ceruzával, majd az egésztest darabokra téptem. Az egészből egy szó sem jelent meg. Erre a papírra felül rá volt írva, hogy »gépelte: Füsiné«. E példány alapján Füsiné, amit csak ő [Füsiné] ismert, és miből végül egy szó se jelent meg – a magyar irodalmi köztudatot telekiürítelte: »Illyés letette a garast«. Ez Füsinétől aljas, piszkos hátbadöfés volt.” S a dráma folytatódott: „Harcoltam tovább késsel a hátamban. Mondatról mondatra, szóról szóra, hangsúlytól szórendig küzdve meg minden talpalatnyi mondatrészig. Így született meg végül is a megjelent nyilatkozat. Tudom, jól, a harcnak egyáltalán nincs vége, ezzel a nyilatkozattal a kormány nem elégedett meg.” Az is kitűnik a jelentésből: Illyés Gyula Bibó István védelmében vállalta a kálváriát és küzdött. Ennyit Akadémikus II. Illyés Gyulát piszkoló képzelgéséhez. És a Nagy Mű biteléről.)

Sokszínű távlat

(PARLAMENTBEN, RÁDIÓBAN, TÉVÉBEN)

Mennyiben Ájrópa? Azt gondolom: Erópa. És mennyiben Örópa? Én azt gondolom: Ejrópa, Ésa zerópai unijó?... – és így tovább, pártsemlegesen.

Ahogy ejtik, akként menetelnek.

(Hogy vagyunk hát? Úgy is mint Munkácsy Mihály Párizsban. Justh Zsigmond jegyezte fel naplójába: magyarul már nebezen, franciául alig tudott. S az ismeretlen szavak helyén a festő fütyült. Így Munkácsy legtöbbet fütyürészett. Szellemi-lelki voltunkat tekintve most mi is a fütyürészás állapotába hullottunk. Annyi nemes elhatározottság, erőfeszítés, fölöslegesen erőltetett sietség, hivatali figyelmetlenség, rendetlenség, átgondolatlan erőszakosság, hazai és külső szitok, boni készülletlenség, alkalmatlanság közepette remélhetjük-e a távlatos megújulást? Az omladozó „Uni-jó[?]” forgószelében nyugodt, szívós és alázatos építkezés szükséges. Igéretnek ellenére számos téren észleljük a mulasztást, nagyvonalú engedékenység helyett a fölösleges erőmutatványokat, amelyet fellengzős-romantikus szónoki fordulatok és politikai nyilatkozatok nem fedhetnek el. Ha a belső kohézió tartósan él, amelyet épségben erősödő közösségi lelkek bizalom-energiája melegít, táplál, és nem enged elapadni, remélhetjük a fordulat átható társadalmi-nemzeti sikerét. S ha így történik, egykor majd visszatekintve elmondhatják utódaink: mítoszi, ami történt, mert váltó időben éltünk és küszködtünk a jobbért, egy nemzeti-emberi világért. Bizalomenergia, mondom, s ebben a szellemi-lelki erő gyorsító erejű működését igényli. Alain Finkelkraut írja: „A multikulturalizmus hívei... szüntelenül támadnak minden örökölt formát és különbségtételt. Más szóval a sokféleség mai apostolai az egyneműség ideáljának buzgó szószólói... mert nem a sokféleséget védik az egyformasággal szemben, hanem az egyenlőséget a transzcendenciával szemben. Nem megvilágítók, hanem legyalulók. Korántsem új esztétikát akarnak bevezetni, megleckéztetik a szépséget, és ez a lecke alibi.” Abban pedig biztatásnak értjük Finkelkraut véleményét: „Már csak kis nemzetek és törekeny örökségek állnak e győzedelmes nihilizmussal szemben” [A hálátlanság]. A bizalom erkölcsi kívánalma családi körben alapozódhat, s a biztos értékek életeligazító volta a nevelés folyamatában állandósulhat. Most

kaotikus, már-már apokaliptikus az állapot, mert az életre ébredő gyermek is nagy sötét erdőbe jut, amely nevezetiek internetnek – a világméretű, kísérteties távlattalanság démoni ajzószerre. Jó és alkalmas vezetők pedig a családban és az iskolában lélekben, eszményekben és tudásban felkészítetik az új nemzedékeket. Az imént említett transzcendenciát pedig értelmezzük olyanformán is, amiről Csoóri Sándor csiksomlyói jegyzetében Németh Lászlóra hivatkozva ír: „Azt mondja a maga csöndjében az író: a lelki varázs is összetarthat népeket, csoportokat, nem csak a demokrácia” [A szétzilált nemzet]. Vízkereszt reményes kedvünket pedig el ne hagyjuk, hiszen Tamási Áron regéje szerint a Háromkirályok „az elvadult édenkert környékéről” arannyal, mirrhával, tömjénnel indultak útnak, s éppen a gyerekgyilkos Heródes igazította őket Betlehem felé, és a Csillag vezette őket a jászolhoz. Ilyenképpen a Megváltó fénye, a szeretet és a békeség óhajta is betölti ezt a vízkereszt napot. Shakespeare vígjátékában pedig „az idő malmocskája” derűs végre fordítja az ármányos történetet. És Adyval is biztassuk magunkat: „Jönnek jobb napok is / S egyszer / [Be jó lesz, ki megéri] / Torkig a förtelemmel / S emlékezve / Megállítjuk / a gonosz szédítőket / A tegnapi időket” – [Jönnek jobb napok]).

2011 januárjának Vízkereszt napján

I R O D A L O M

Ady Endre *Összes versei* (gondozta, jegyzelte Láng József és Schweitzer Pál. Szépirodalmi K., 1977); Bajor Andor: *Hézagpótlások* (Magvető K., 1981). Ady Endre: *Jóslások Magyarországról* (szerk. bev. Féja Géza. Atheneum K., é. n.); Bartók Béla *Családi levelei* (szerk. ifj. Bartók Béla. Zeneműkiadó, 1981); Csoóri Sándor: *A szétzilált nemzet* (Nap K., 2010); Dante: *Isteni színjáték* (Babits Mihály ford. és jegyz. Dante K., 1943, 12. kiad.); Alain Finkelkraut: *A bálátlanság* (ford. Várkonyi Benedek. Európa K., 2001); Illyés Gyula: *Táviratok* (Szépirodalmi K., 1982); *Irodalom a történelemben – irodalomtörténet* (ebben több ponton Bitskey István, Imre László, Papp Endre, Görömbei András és Márkus Béla tanulmányainak észrevételeit idézem. Szerk. Ács Margit. Magyar Művészeti Akadémia Alapítvány K., 2008); Láncki András: *Az utópia mint hagyomány* (Attraktor K., 2005); Lengyel Menyhért: *Életem könyve* (szerk. előszó, jegyz. Viczkó József. Gondolat K., 1987); Móricz Zsigmond: *Erkölszi sarkantyú*. Tanulmányok II (gyűjtötte, szerk. Nagy Péter. Szépirodalmi K., 1982); Németh László: *Sorskérdések* (szöveggond. és jegyz. Grezsa Ferenc. Magvető és Szépirodalmi K., 1989); Páskándi Géza: *Esszék, előadások, levelek* (Gondolat K., 1995); Pilinszky János: *Szög és olaj* (szöveggond. Jelenits István. Vigília K., 1982); Shakespeare: *Összes drámái III. – Vígjátékok* (a *Windsori víg nők* fordítója: Devecseri Gábor, a *Vízkereszt* Radnóti Miklós és Rónay György munkája. Új Magyar K., 1955); Tamási Áron: *Jégtörő gondolatok*, II (gyűjtötte és szerk. Tamási Ágota és Z. Szalai Sándor. Szépirodalmi K., 1982); A. Wajda: *A film és más hívságok* (ford. Éles Márta. Osiris K., 2002); Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások*, 2–3 (Magvető K., 1985, 5. kiad.).

ABLONCZY LÁSZLÓ (1945) író, hírlapíró. 1991 és 1999 között a Nemzeti Színház igazgatója. Legutóbbi kötete: *Árvai Réka csodái. Kubik Anna könyve* (2010).